

**KOHTUTE HALDAMISE NÕUKOJA
SEITSMEKÜMNE KAHEKSANDA ISTUNGI
PROTOKOLL**

Tallinnas
Justiitsministeeriumis

31. oktoobril 2014. a

Kohalviibijad

KHN-i liikmed ja asendusliikmed:

Priit Pikamäe, Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Virgo Saarmets, Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik
Tiina Pappel, Tartu Ringkonnakohtu kohtunik (osales päevakorrapunktide 1 ja 3–4 arutamisel)
Donald Kiidjärv, Tartu Maakohtu kohtunik
Piia Jaaksoo, Pärnu Maakohtu kohtunik
Meelis Eerik, Harju Maakohtu kohtunik (asendusliige)
Indrek Teder, õiguskantsler
Sten Luiga, advokatuuri esimees
Lavly Perling, riigi peaprokurör
Marko Pomerants, Riigikogu õiguskomisjoni aseesimees (osales päevakorrapunktide 1–2 arutamisel)
Rein Lang, Riigikogu põhiseaduskomisjoni liige (osales päevakorrapunktide 1–2 arutamisel)

Teised osalejad:

Helve Särgava, Harju Maakohtu esimees
Liivi Loide, Tartu Maakohtu esimees
Anne Palmiste, Viru Maakohtu esimees
Rubo Kikerpill, Pärnu Maakohtu esimees
Villem Lapimaa, Tallinna Halduskohtu esimees
Tanel Saar, Tartu Halduskohtu esimees
Urmas Reinola, Tallinna Ringkonnakohtu esimees
Kersti Kerstna-Vaks, Tartu Ringkonnakohtu esimees
Liis Lindström, Riigikohtu esimehe nõunik
Kerdi Raud, Riigikohtu direktor
Merje Talvik, Riigikohtu kommunikatsiooniosakonna juhataja
Mari-Liis Lipstok, Tartu Ringkonnakohtu kohtudirektor
Helle Ojasalu, Tallinna Ringkonnakohtu kohtudirektor
Marju Agarmaa, õiguskantsleri kantselei osakonnajuhataja – õiguskantsleri nõunik
Marko Aavik, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika asekanter
Kaidi Lippus, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse juhataja
Karin Karpa, Justiitsministeeriumi siseauditiosakonna juhataja
Angelika Sarapuu, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Maret Saanküll, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Küllü Luha, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse analüütik
Siret Jürgenson, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik

Juhatas:

Protokollis:

Priit Pikamäe, Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Angelika Sarapuu, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik

Algus: 31.10.2014. a kell 11.00

Lõpp: 31.10.2014. a kell 14.45

Istungi päevakorras on:

- 1. 19.09.2014. a KHN-i 77. korralise istungi protokollki kinnitamine** – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe
Materjalidena lisatud protokoll.
- 2. Arvamuse andmine Riigikohtu kohtuniku vabale ametikohale kandideerivate isikute kohta – Kohtute seaduse § 41 lg 3 p 1 alusel** – Riigikohus
Materjalidena lisatud Riigikohtu kohtuniku vabale ametikohale kandideerivate isikute elulookirjeldused.
- 3. Ülevaate andmine kohtuteenistujate motivatsioonifondi jagamise ja kohtunike motiveerimise põhimõtetest – Kohtute seaduse § 41 lg 3 p 4 alusel** – Kaidi Lippus, Justiitsministeerium
Materjalina lisatud memo, esimese ja teise astme kohtutes kehtivad motiveerimise ning tulemustasude määramise ja maksmise põhimõtted ning Justiitsministeeriumi siseauditiosakonna ülevaade kohtutes kehtivate motivatsioonisüsteemide kohta.
- 4. Esimese ja teise astme kohtute 2015. a eelarve kujundamise põhimõtete ning ühtlustatud statistilise menetlusstandardi tutvustamine – Kohtute seaduse § 41 lg 3 p 4 alusel** – Marko Aavik, Justiitsministeerium
Materjalina lisatud esimese ja teise astme kohtute ühtlustatud statistiline menetlusstandard.

Pikamäe: Erakorralise KHN-i istungi kokkukutsumise on tinginud vajadus kuulata ära riigikohtuniku vabale ametikohale kandideerivad isikud.

Kas päevakorrale on täiendusi või ettepanekuid?

Pappel: Mul on ettepanek täiendada päevakorrapunkti 4 otsuse projekti nii, et lisaks informatsiooni teadmiseks võtmisele avaldaksid KHN-i liikmed ka arvamust, kuna mitmed KHN-i liikmed on meili teel selles küsimuses juba arvamust avaldanud ning oleks õiglane anda võimalus avaldada arvamust ka nendele KHN-i liikmetele, kes ei ole mingil põhjusel saanud meili teel seda teha. Tegemist on olulise päevakorrapunktiga.

Viiakse läbi hääletus päevakorra kinnitamise poolt koos muudatusega, mille kohaselt avaldavad KHN-i liikmed päevakorrapunkti 4 juures ka arvamust.

Poolt: 10

Vastu: 0

Erapooletuid: 0

Otsus: KHN kinnitab päevakorra.

1. 19.09.2014. a KHN-i 77. korralise istungi protokollki kinnitamine – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe

Pikamäe: Kas protokollki osas on märkusi või ettepanekuid parandamiseks?

Viiakse läbi hääletus protokollki kinnitamise poolt.

Poolt: 10

Vastu: 0

Erapooletud: 0

Otsus: KHN kinnitab 19.09.2014. a KHN-i 77. korralise istungi protokollki.

2. Arvamuse andmine Riigikohtu kohtuniku vabale ametikohale kandideerivate isikute kohta – Kohtute seaduse § 41 lg 3 p 1 alusel – Riigikohus

Pikamäe: Meenutan lugupeetud KHN-i liikmetele, et septembri lõpus vabanes riigikohtuniku ametikoht halduskolleegiumis seoses riigikohtunik Harri Salmanni vanaduspensionile siirdumisega. Seejärel kuulutas Riigikohtu esimees välja avaliku konkursi vaba ametikoha täitmiseks. Esitati kolm kandideerimisavaldust: Viive Ligilt, Tiina Pappelilt ja Nele Parrestilt. KHN-i liikmetel on võimalus esitada kandidaatidele küsimusi, seejärel viime läbi arutelu.

Alustan esimese küsimusega. Pidades silmas, et Riigikohtu halduskolleegiumi esimeest Ivo Pilvingut ei ole kohal ja arvestades seda, et kandideerite riigikohtuniku ametikohale halduskolleegiumis, siis küsin veidi provotseeriva küsimuse: mida teeksite halduskolleegiumi praktikas teisiti võrreldes sellega, mida siiani on tehtud?

Parrest: Nõustun põhimõttega, et kritiseerida on alati lihtsam kui ise teha. Kui vaadata halduskolleegiumi senist praktikat, siis on selles lahendeid, mida toetan ja millele ka ise alla kirjutaksin, aga on ka lahendeid, mille puhul ma alati kõigega nõus ei ole, olgu selleks siis näiteks süüteo menetluse ja haldusmenetluse omavaheline vahekord või see, kuidas käsitletakse menetluskulusid. Detailidest ma rääkima ei hakkaks, aga on üks teema, mille peale olen ise pikalt mõelnud ja mis ikka ja jälle jõuab ka minu töölauale. See on üld- ja üksikakti eristamine ehk kas ja kuivõrd saaks või peaks halduskolleegium oma praktikaga kaasa aitama õigusselguse loomisele ning seeläbi ka inimeste õiguste paremale ja lihtsamale kaitsele. Küsimus, kas tegemist on üld- või üksikaktiga või kas tegemist on haldusaktiga või menetlustoiminguga, on ühest küljest äärmiselt põhimõtteline küsimus ja teisalt küsimus, mis omab väga suurt kaalu. Tänapäevaks on küsitavate aktide puhul paraku kujunenud suhtumine, et küll Riigikohus ütleb, mis akt see on. Minu arvates ei ole selline lähenemine põhjendatud. Lihtne näide on küsimus, kas alkoholi joomist lubavad määrgid Tallinnas on üld- või üksikaktid. See on üks suurem ja põhimõttelisem teema, mille osas võiks või peaks leidma pisut selgema lahenduse kui praegu.

Ligi: Kindlasti ei ole ma halduskolleegiumi teatud seisukohtadega nõus. Üksikuid lahendeid mitte nimetades toon välja, et mind on pikka aega häirinud see, et halduskohtumenetlust peetakse tsiviilkohtumenetlusest väga erinevaks. Isegi kui normi tekst on tsiviil- ja halduskohtumenetluses ühesugune, tõlgendab halduskolleegium normi omamoodi, rõhutades erilisust. Mulle tundub, et selles osas võiks halduskolleegium veidi tagasihoidlikum olla. Haldusasjad ei erine niivõrd tsiviilasjadest ja seepärast ei peaks ka menetlus nii palju erinema. On halb, et selline aura haldusasjade ümber on tekkinud. Võib-olla peaks Riigikohus kirjutama otsuseid haldusasjades lihtsamalt ja selgemalt, et need oleksid inimestele mõistetavad. On hämmastav, et maksuseadused on iseenesest raskesti mõistetavad, aga inimesed, kes oma maksuasju ajades ise kohtusse pöörduvad, on selle seaduse endale selgeks teinud. Seega on haldusasi eluline asi ja haldusasja otsuse peaks veel elulisemaks kirjutama.

Pappel: Ma ei tahaks esile tõsta konkreetseid valdkondi või teemasid, millega ma nõus ei ole olnud. Neid on olnud nii maksuasjades kui ka ühes hiljutises Konkurentsiameti lahendis ja riigivastutuse seaduse tõlgendamise osas. Minu arvates on oluline, et ringkonnakohtu kohtunikule ja halduskohtu kohtunikule oleksid Riigikohtu lahendid üheselt mõistetavad ja lahendi sõnum selge ning ei vaieldaks selle üle, mida Riigikohus silmas pidas ja miks mingi lahend erineb eelmisest. Arvan, et halduskolleegiumis tuleks edasi arendada selgust ja järjepidevust.

Saarmets: Küsin küsimuse, mida küsisin ka eelmistelt riigikohtuniku kohale kandideerijatelt: kas pead ennast mugavaks kolleegiks?

Ligi: Mugav kolleeg on mitmetahuline. Mugav võib olla sellisel viisil, et ei viitsi vastu vaielda ja oma arvamust avaldada, aga võib olla ka selline, kes iga sõnastuse kallal ei nori või ei esita vastuväiteid stiilis „Mulle see lahendus ei meeldi, aga ma ei oska ise paremat ka välja pakkuda.“. Arvan, et olen piisavalt mugav, aga mitte ülearu. Ma ei jäta oma arvamust ütlemata siis, kui leian, et midagi tuleb teistpidi teha või parandada, aga ma ei ole riiakas, üritan vältida agressiivsust. Selles mõttes ei ole ma halb kolleeg. Meil lähevad vaidlused kolleegidega tihtipeale üsna tuliseks. Mõnikord argumenteerin nii tuliselt, et vastaspoolele ei ole see mugav. Peaksin end selles osas parandama.

Pappel: Riigikohtu puhul on paratamatu, et enne kohtuasja arutamist peavad kohtunikud endale asja põhjalikult selgeks tegema. Kui kohtunik ei ole endale asja põhjalikult selgeks teinud või täiel määral

süvenenud, on tal raske esitada oma seisukohti ja argumenteerida. Arvan, et olen inimene, kes teeb endale asja eelnevalt põhjalikult selgeks ja seejärel ütleb oma arvamuse välja. Leian, et inimene ei muutu eriti palju. Ma ei tea, kui mugav olen ma olnud KHN-is. Kohtus oleneb see asjaoludest, teatud lahendite puhul olen näiteks kolleegidel palunud mingi punkti ringi kirjutada. Riigikohtus saab see loomulikult olema keerulisem. Kindlasti ei ole ma agressiivne ega pahatahtlik.

Parrest: Iseendale hinnangu andmisel on paratamatult keeruline olla objektiivne. Mugavust võib tõlgendada positiivses või negatiivses tähenduses. Kindlasti teen endale asjad põhjalikult selgeks ja mul on asjadest oma nägemus. Samas olen ma läbiräägitav, see tähendab, et olen nõus aktsepteerima muud seisukohta, kui mind veendakse, et minu arvamus mingis küsimuses on võimalik asendada veel parema seisukohaga, mida toetavad põhjendatud argumendid. Ühes aspektis ei ole ma ilmselt kuigi mugav – mulle meeldib keeleline korrektsus.

Kiidjärv: Mulle meeldis uudne lähenemine Tiina Pappeli elulookirjelduses, kus ta oli pannud kirja tema poolt tehtud tuntud lahendid. Küsiks inimesi, millised on tema tuntud lahendid ehk lahendid, millel on lai ühiskondlik kõlapind?

Ligi: Viimase aja lahenditest näiteks Yana Toomi lahend, aga ka raudtee lahend, mille Riigikohus ümber tegi. See ei ole kriitika Riigikohtu suunas, Riigikohus pidigi selle ümber vaatama, kuna seadusandjal oli jäänud üks asi lahti kirjutamata. Riigihangete asju on ka olnud. Kindlasti on teisigi, aga praegu ei tule rohkem meelde.

Pikamäe: Modifitseerime küsimust Nele Parresti jaoks: mis on kõige olulisemad asjad õiguskantsleri kantselei töös, kus oled pidanud kohtumenetluses arvamust andma?

Parrest: Neid on olnud palju. Üks lahend, mis mul siiani hinge peal on ja millega on mul raske leppida, on poliitilise välireklaami keeld. Samuti on olnud oluline valimisliitude asi. Meie majas sünnivad asjad tihti kollektiivse töö tulemusena, olenevalt asjast on põhikirjuta roll suurem või väiksem. Valimisliidud 2 on ka suuresti minu töö olnud.

Pappel: Mul ei ole elulookirjelduses toodule midagi rohkemat lisada. See muidugi ei tähenda, et need lahendid oleksid minu kohtunikutöö kõige paremad lahendid, need olid lihtsalt tutvustuseks, kuna paljud ei tea, mida ma täpselt teinud olen.

Luiga: On õige, et halduskohtumenetlus on arusaamatul põhjusel muutunud üsna keeruliseks. Kui kunagi arvati, et isik saab haldusasjas ilma esindajata kohtusse pöörduda, siis praeguseks on tekkinud olukord, kus advokaadid ei taha ja paljud ka ei julge halduskohtusse minna. Tulin just konverentsilt, kus räägiti, et Rootsis, kus ka riigi õigusabi eelarvet on kärbitud, püütakse olukorda lahendada alternatiivsete meetmetega ja tagada, et igal kodanikul oleks võimalik end ise kohtus esindada. Sellisel juhul ei ole enam advokaadi abi vaja. Meil on aga kohtumenetlus muutunud niivõrd keeruliseks, et praegu seda teha ei saa. Kas seda olukorda on veel võimalik seaduste muutmise või kohtupraktika suunamise abil muuta nii, et isikud saaksid ilma kvalifitseeritud õigusabi kasutamata kohtusse pöörduda? Või oleme jõudnud selleni, et tagasipöördumise võimalust enam ei ole?

Ligi: Minu meelest ei ole see ka praegu võimatu. Inimesed käivad ka praegu kohtus ilma esindajata. Kui inimesed pöörduvad kohtusse konkreetse probleemiga, siis advokaatide puhul on tegelik probleem sageli nii-öelda ära peidetud. Advokaadid näevad palju vaeva, et asja keeruliselt esitada ja põhiprobleemi Riigikohtu lahendite tsiteerimise vahele ära peita.

Oma asju ajavad ise näiteks kinnipeetavad, kellele me reeglina õigusabi ei anna. Mitte kõik kinnipeetavate kaebused ei ole nn moosikaebused. Inimesed ajavad ise ka oma maksuasju ja planeeringuasju, kuigi planeeringuasjad on muidugi veidi keerulisemad. Kohtumenetluse tulemusel mängib suurt rolli kaalutusotsustus. Ametnikud kardavad kaalutusotsustusi. Kui Riigikohus tegi otsuse haldusaktide motiveerimise kohta, lükati motiveerimise nõue ühte kaugesse äärde ja kohtupraktikas hakati ette heitma, et haldusaktid on motiveerimata, ilma et kohus oleks öelnud, kuidas tuleks motiveerida. See viis selleni, et ametnikud üritavad haldusakte nüüd väga pikalt ja segaselt motiveerida, mis muudab haldusaktid tavainimestele arusaamatuks.

Luiga: Kas tundub, et praegune lävend on õiges kohas?

Ligi: Kohtumenetlusel pole midagi viga, see on väga selge ja üsna lihtne. On aga mõned üksikud kohad, näiteks kaebuse muutmise, kus tõusetub küsimus, kas siin peaks see erinema tsiviilkohtumenetlusest või mitte. Kokkuvõttes ei ole halduskohtumenetlus kuidagi halb.

Luiga: Nele Parrest, olles näinud seda teisest vaatenurgast, kas arvad, et isikutel on kerge oma õiguste kaitseks kohtusse pöörduda?

Parrest: Leian, et üks probleem saab alguse sellest, et advokaadid kirjutavad keeruliselt. Teiseks aga ka eeldatakse advokaadilt rohkem. Kui inimene ise pöördub oma murega halduskohtusse, on abistamiskohustus ulatuslikum ja inimest püütakse rohkem aidata. Kui esindajaks on advokaat, siis nõutaksegi advokaadilt rohkem. Jagan aga mure õigusloome arengu osas. Kui kunagi koosnes halduskohtumenetluse seadustik 100 paragrahvist, siis nüüd on seal 300 paragrahvi. Sama võib öelda perekonnaseaduse kohta. Me liigume õigusloomes detailsemate normide poole ja see tähendab, et inimese jaoks muutub menetlus üha keerulisemaks. Ma ei tea, kas see on paratamatu areng ja ma ei tea, milline on õige vastus, aga kuhugi peaks piiri tõmbama, et enam detailsemaks ei lähe. Juristid peaksid püüdma toime tulla abstraktsete normidega.

Luiga: Kohus saab seda üsna selgelt ette näidata sellega, milliseid kaebusi kohus arvesse võtab ja milliseid mitte.

Pappel: Jah, halduskohtumenetluse seadustik on läinud mahukamaks. Samas näen ma seadustikus ka püüdu võtta isikult kohustus põhjendada oma õiguste rikkumist viitega õigusnormile. Isik peab vaid näitama, milles on talle liiga tehtud ja milline on tema taotlus. Kui need kriteeriumid on täidetud, ei välista keegi kaebuse menetlemist. Kehtiva halduskohtumenetluse seadustiku järgi on suurem koormus pandud kohtunikule, kellel on kohustus asjaolud välja selgitada, ise uurida ja isikut aidata. See ongi minu arvates kõige nõrgem lüli. Ringkonnakohtu kohtunikuna näen vähemalt Tartu piirkonnas, et esimese astme kohus ei ole sageli oma ülesannet täitnud või ei ole seda täitnud täiel määral. Ta on menetlenud näiteks sellist taotlust, mis ei vii isikut sihile. On olnud ka selliseid juhtumeid, kus inimene on menetluse kestel taotlust muutnud seoses asjaolude muutmise, aga kohtunik ei ole seda täheleegi pannud ja on teinud otsuse esialgse nõude osas. Siin on just kohtupraktika see, mis aitaks kaasa sellele, et isikute õigused ei jääks kaitseta. Keerulisemates vaidlustes on vaja advokaadi abi, aga need ei ole reeglina ka vähetähtsad vaidlused.

Aavik: Halduskohtute koormuse määrab suuresti kinnipeetavate kaebuste arv. Nende hulk on ette ennustamatu ja selle järgi ei ole võimalik ka ressursse planeerida. Käibesse on tulnud isegi selline väljend nagu „moosikaebused“, mis ka täna juba läbi käis. Kas teie hinnangul on kinnipeetavate kaebeõiguse teostamine viisil, nagu see praktiliselt praegu toimub, kohtusüsteemi või õigussüsteemi jaoks probleem, mis vajab lahendamist? Kui jah, siis milliste meetmetega seda lahendada tuleks?

Parrest: Kahtlemata on see probleem ja seda ei ole lihtne lahendada. Omaenda praktikast ja kogemusest võin öelda, et kehtib vanasõna „Ka pime kana leiab tera.“. Teisisõnu tõusetub aeg-ajalt ka sagedaste kaebajate avaldustest väga põhimõttelisi või keerulisi õiguslikke küsimusi. On mitmeid juhtumeid, kus pärast paljusid kaebusi on üks selline kaebus, kus vajab lahendamist põhimõtteline õiguslik küsimus. Tuleb olla ettevaatlik sõelumaks välja olulised küsimused nende hulgas, mis ei ole olulised.

Keeruliseks teeb selle küsimuse asjaolu, et lihtsaid lahendusi ei ole. Olen ise mõelnud, et tuleks üle vaadata kohtueelse menetluse kord. Kinnipeetavate jaoks on vangla ja Justiitsministeerium üks ja seesama, nad ei usalda praegust kohtueelset menetlust. Võib-olla võiks tulemusi anda mingi sellise organi loomine, mida kinnipeetavad usaldavad. Ei saa täie kindlusega öelda, et selline lahendus töötaks. Kindlasti ei poolda ma väga sügavat spetsialiseerumist. Kui kohtunik peaks tegelema vaid kinnipeetavate kaebustega, tõuseb küll tema tõhusus selliste kaebuste menetlemisel, kuid on tõenäoline, et tekib motivatsioonipuudus ja kõrgelt kvalifitseeritud jurist ei jää sellisele ametikohale kauaks püsima. Seega tundub, et lahendusi leiab ehk kohtueelsest menetlusest. Kohtumenetluses võiks mõelda ka kohtuasjade ühtlasema tsentraalse jagamise peale. Kokkuvõttes aga kardan, et see jääb mingil määral alati probleemiks, millega halduskohus tegelema.

Ligi: Mul on hea meel küsimuse üle, kuna saan tutvustada oma mõtet, millest olen töö juures juba mitmeid kordi kolleegidele rääkinud. Olen Nele Parrestiga tõepoolest nõus, et probleemi valukoht on vangla poolt vaiete läbivaatamises. Vangla suhtub kinnipeetavatesse kuidagi üleolevalt ja nende antud vastused on trafaretses vormis, sealt ei leia vangide osas inimlikku lähenemist. Minu mõte on luua

vangla komisjonid, näiteks rahvakohtunikest. See komisjon saaks lahendada suulises menetluses vangide kaebusi. Mulle tundub, et see võtaks pingeid maha. On selge, et kohtuastmetes kaebuste selekteerimisega kaugele ei jõua.

Pappel: See on väga aktuaalne küsimus. Halduskohtute jaoks on vangide kaebustest tingitud töökoormus probleemiks, see oli ka põhjus, miks ma eelmisel KHN-i istungil esitasin oma konkreetseid ettepanekud. Toetan eelkõnelejaid seoses mõtetega kohtueelsest menetlusest, see võiks olla võimalus töökoormust leevendada. Kui rääkida vanglakomisjonist, siis mul tuli meelde ühe kinnipeetava taandamisavaldus tervele Tartu Ringkonnakohtu halduskolleegiumi koosseisule, kes tema asja arutas. Kinnipeetav väitis, et kuna Justiitsministeerium haldab nii kohtuid kui ka vanglaid, siis ei saa kohtunikud kinnipeetava asjas erapooletud ja sõltumatud olla. Vanglakomisjoni puhul võib samuti tekkida küsimus, kas kinnipeetavad ei hakka ikkagi komisjoni otsuseid vaidlustama. Eelmenetluse küsimus väärib aga igal juhul kaalumist.

Pikamäe: KHN tänab kandidaate. Teeme arvamusingi.

Kandidaadid lahkuvad ruumist.

KHN-i liikmetelt küsitakse arvamust Riigikohtu kohtuniku vabale ametikohale kandideerivate isikute kohta.

Otsus: KHN-i liikmed avaldavad arvamust Riigikohtu kohtuniku vabale ametikohale kandideerivate isikute kohta.

Paus kell 12.00-12.30

Lahkuvad Rein Lang ja Marko Pomerants.

3. Ülevaate andmine kohtuteenistujate motivatsioonifondi jagamise ja kohtunike motiveerimise põhimõtetest – Kohtute seaduse § 41 lg 3 p 4 alusel – Kaidi Lippus, Justiitsministeerium

Pikamäe: Enne kui asume sisuliselt päevakorrapunkti arutama, tahaksin sõna anda Kaidi Lippusele, kes soovib KHN-i informeerida ühest meeldivast uudisest.

Lippus: Euroopa Nõukogu juures tegutsev Tõhusa Õigusemõistmise Euroopa Komisjon (*CEPEJ*) annab koostöös Euroopa Komisjoniga alates 2005. a välja kristallkaalude auhinda (*The Crystal Scales of Justice award*). Auhindu antakse nendele projektidele, mis oma innovaatilisuse, mastaabi või mõjudega on justiitsvaldkonnas silma paistnud. Justiitsministeerium esitas sellele konkursile e-toimiku kui tsentraalse andmebaasi projekti. E-toimiku projekt valiti žürii poolt nelja parima projekti hulka. Kaks nädalat tagasi käisin koos RIK-i esindajaga Tatjana Matjasega Portugali advokatuuri kongressi raames toimival auhinnagaalal, kus kõik nominendid tegid ettekande. Peaauhinna sai Hispaania advokatuuri poolt esitatud projekt õigusabi elektroonilise taotlemise ja menetlemise süsteemi kohta. Eesti e-toimiku projekt koos kahe teise kandidaadiga sai erilise äramärgimise (*special mention*) tiitli. Hispaania projekt oli kahtlemata suure mastaabi ja mõjuga, kuid auhinnagaalal osalenute huvi Eesti projekti ja meie õigussüsteemi saavutuste vastu oli suur. Seetõttu on taas oodata ka väliskülalisi. Lähemalt saab teise kahe kandidaadi kohta lugeda kohtute infolehe järgmisest numbrist.

Pikamäe: Aitäh ülevaate eest, tegemist on suure tunnustusega Eesti kohtusüsteemile. KHN-i nimel täname kõiki, kes sellele kaasa on aidanud. Läheme edasi päevakorrapunkti juurde. Ettekande teeb Kaidi Lippus.

Lippus: Mina teen küll ettekande, aga täpsustavatele küsimustele aitavad vastata personalinõunik Siret Jürgenson, samuti kohtujuhid, kelle asutustes kehtivate motivatsioonisüsteemide kohta me ülevaadet anname. Oleme palunud siia ka Justiitsministeeriumi siseauditiosakonna juhataja Karin Karpa, kuna suure töö kohtute motivatsioonisüsteemide võrdluses on teinud siseauditiosakond Harju Maakohtu tõhusama õigusemõistmise auditi raames.

Nii nagu maikuus kokku leppisime, on tänase päevakorrapunkti eesmärk anda KHN-i liikmetele ülevaade sellest, millised motivatsioonisüsteemid kohtutes kehtivad. Lisaks on materjalide hulgas siseauditiosakonna koostatud võrdlev analüüs ilma järeldusteta, milline süsteem on tõhusaim. Justiitsministeerium ei ole võtnud endale ülesandeks motivatsioonisüsteemide kõrvutamist plusside ja miinuste väljatoomise näol, vaid me anname motivatsioonisüsteemidest ülevaate.

Esiteks räägin sellest, kust tuleb kohtutele ülesanne ja raamistik motivatsioonisüsteemide kehtestamiseks. Kohtutel ei ole personalistrateegiat ja Justiitsministeeriumi arengukavas ei ole samuti motivatsioonisüsteeme nimetatud. Küll on aga KHN-is arutusel olnud kohtuhalduse hea tava. Selle ühes peatükis, kus on loetletud kohtudirektori kohustused personalivaldkonnas, on kvaliteedijuhtimise töörühma ettepanekul ja KHN-i toetusel kirjas, et kohtudirektor loob koostöös kohtu esimehega personalivahenditest sõltumatu kohtunike ja kohtuametnike motivatsioonisüsteemi, samuti kohtuametnike tulemustasustamise süsteemi. See tähendab, et kui kohtujuhid kohut hea tava kohaselt juhivad, võib oodata, et kohtutesse sellised süsteemid luuakse. Ühtlasi sisaldavad ka kohtute ja Justiitsministeeriumi vahel igal aastal sõlmitavad arengueesmärgid punkti, mille kohaselt kohtujuhid seavad endale eesmärgiks motivatsioonisüsteemi loomise ja Justiitsministeerium lubab eraldada motivatsioonifondiks teatud hulga raha. Arengueesmärkides on ka klausel, et motivatsioonifondi eraldamise eelduseks on see, et kohus kooskõlastab motivatsioonisüsteemi eelnevalt Justiitsministeeriumiga.

Selgitan veidi kooskõlastamise praktikat. Võin siiralt öelda, et Justiitsministeerium on võtnud kohtute motivatsioonisüsteemide kujundamisel selgelt passiivse, ent julgustava ja toetava rolli. Meil ei ole kokku lepitud ühtseid motivatsioonisüsteemide või tulemusrahastamise põhimõtteid. Oleme neid küll erinevatel nõupidamistel kohtu juhtkonnaga arutanud, aga mitte kunagi eesmärgiga sundida kohtujuhte selliseid põhimõtteid oma süsteemides kajastama. Vaid kahe kohtu puhul oleme kooskõlastamise protsessis olnud natuke aktiivsemad, tehes soovitusi, et motivatsioonisüsteemi võiks veidi täiendada, ja saatnud neile informatsiooniks ja näiteks teise kohtu motivatsioonisüsteemi. Me ei ole selles rollis olnud aktiivsemad või suunavamad. Nagu kohtute haldamise heas tavas kirjas, on meie ootus, et kohtute motivatsioonisüsteemid hõlmavad nii personalivahenditest sõltumatuid kohtunike ja kohtuametnike motivatsiooni tõstmise põhimõtete kirjeldust kui ka seda, milliste põhimõtete alusel kohtutes tulemustasu fondi jagatakse.

Siseauditiosakonna poolt koostatud võrdlevas ülevaates on andmed 2013. a keskmise tulemustasu kohta. Kuivõrd keskmine tulemustasu on kohtute lõikes väga erinev, siis ütlen küsimusi ennetavalt, et 2013. a tõuseb Tallinna Halduskohus teiste kohtute kõrval esile seepärast, et tegemist oli erandliku olukorraga. 2013. a alguses selgus, et Tallinna Halduskohtus on kohtuniku tööst eemal viis kohtunikku, mis moodustas kohtunike koguarvust suure protsendi. Sellises olukorras aitas motivatsioonifondi moodustada kohtu valmisolek siiski jõudlust säilitada ja korraldada oma tööd ümber selliselt, et ajutiste personalivahendite arvel kohtu tööviimetus ei langeks. Tallinna Halduskohtu tulemused 2013. a olid väga head hoolimata viie kohtunike puudumisest. Teine põhjus, miks Tallinna Halduskohtus olid tulemustasud 2013. a kõrgemad kui teistes kohtutes, tulenes sellest, et see oli aasta, kus algas tõhusama õigusemõistmise projekt Harju Maakohtus ning Tallinna Halduskohtus oli mures oma ametnike võimaliku lahkumise pärast Harju Maakohtusse kohtujuristide ametikohtadele või kõrgemate palkadega kohtuistungisekretäri ametikohtadele. Suurt kaadrivoolavust 2013. a aga ei tekkinud. Tuletan meelde ka seda, et Tallinna Halduskohus oli 2013. a KIS2 piloteerimise kohus. Meil olid ette nähtud vahendid, et selle kohtu ametnikud, kes võtsid vastavas menetlusliigis KIS2 esimesena kasutusele, said piloteerimise ajal tulemustasu. Periood, mille jooksul Tallinna Halduskohus oli piloteeriv kohus, oli üsna pikk. Samuti olid tulemustasustamise kokkulepped sõlmitud nende ametnikega, kes panustasid KIS2 arendamisse testimise teel.

Kui rääkida motivatsioonifondi suurusest kogu ametnikele mõeldud personalivahendite fondi proportsioonist, siis ka siin on protsentuaalne kõikumine suur, 2,5%-st 12,6%-ni. 2014. a vahed enam nii suured ei ole, need algavad 4,5%-st. Kohtute motivatsioonifondide suurused on erinevad. Kohtusüsteemis on praegu olukord, kus ametnike gruppide lõikes on kohtutes palgad väga erinevad. Need vahed tasanduvad järgmisel aastal, kuna Vabariigi Valitsus toetas lisataotlust, et rakendada tõhusama õigusemõistmise projekti kõikides esimese ja teise astme kohtutes. Palgaerinevused on kadumas, aga need olid väga teravad 2013. a ja 2014. a. Kui põhipalkade suurus ja motivatsioonifondi suurus on kohtutes olnud erinev, siis on mõistetav, et motivatsioonifondi kasutamise põhimõtted on ka kohtute lõikes erinevad. Sellises olukorras ei ole seatud eesmärgiks motivatsioonisüsteemide

ühtlustamist. Motivatsioonifondi jagamise põhimõtted on pidevas muutumises tulenevalt uute juhtide nägemusest, samuti kohtu rahastatuse või seatud eesmärkide muutumisest. See tuli ka välja materjalidest, näiteks on Harju Maakohus lühikese perioodi jooksul juba muutnud oma motivatsioonisüsteemi ja kehtestanud uue korra. Üks aspekt võib olla siseauditiosakonna poolt auditi läbiviimine, aga teine põhjus võib olla see, et Harju Maakohtu motivatsioonitasud olid palgafondi arvestades suuremad. Lisaks käivitus arenguvestluste süsteem ja on täiesti mõistetav, et arenguvestlustest tagasiside saamise tulemusena motivatsioonisüsteeme muudetakse. Koos asutustes toimuvate muutustega muutuvad ka motivatsioonisüsteemid.

Pikamäe: See küsimus jõudis KHN-i päevakorda sel kevadel läbi Eesti Kohtunike Ühingu kirja Riigikohtu esimehele, milles heideti ette töökorralduse puudujääke Harju Maakohtus ja sellest tulenevalt esitati Harju Maakohtu esimehele kevadisel KHN-i istungil ka palju küsimusi. Üheks etteheiteks oli ka see, et kasutatakse selliseid kohtuteenistujate motiveerimise põhimõtteid, mis ei sobi kokku kohtu töö olemusega. KHN otsustas, et teemaga tuleb tegeleda ja palus Justiitsministeeriumil ette valmistada motivatsioonisüsteemide ülevaate eesmärgiga saada teada, kas ja millistest alustest lähtuvalt kohtutes teenistujaid motiveeritakse. Tänapäevaks on Justiitsministeerium teema kaardistanud ja pannud kokku ülevaate. Algselt pidime seda arutama koos Harju Maakohtu auditi tulemustega, aga kuna auditi valmimine hilines, siis otsustasime jagada need teemad kaheks eraldi päevakorrapunktiks. Täna räägime kohtute motivatsioonisüsteemidest ning auditi arutame detsembrikuu korralisel istungil. Soovin kuulda KHN-i liikmete arvamust, kuidas te olukorda hindate ja kuidas tuleks teemaga edasi tegeleda. Alustame Eesti Kohtunike Ühingu esimehest.

Saarmets: Täpsustaksin Eesti Kohtunike Ühingu kevadist kirja. See oli mõeldud vaid tähelepanu juhtimiseks. On väga hea, et nüüd selle teemaga tegeletakse. Mul on aga kahju sellest, et tänastest materjalidest siiski kõike ei selgu. Kirjas on küll motivatsioonifondi jagamise põhimõtted, aga materjalidest ei saa teada seda, milline oleks olukord, kui kõrvutada kõikides kohtutes väljamakstud motivatsioonitasud. Teiseks ei saa vastust küsimusele, kas kõik kohtuteenistujad saavad osa motivatsioonifondi jagamisest või makstakse motivatsioonitasu ainult osadele teenistujatele. Ehk me ei saa teada, kuidas nende põhimõtete rakendamine praktikas välja näeb. Motivatsioonifondi jagamise põhimõtted on kõigis kohtutes olemas. Põhimõtted on kohtutes suhteliselt sarnased, kuna teenistujate ülesanded on kohtutes laias plaanis ühesugused. Motivatsioonitasu makstakse juhul, kui inimene teeb oma tööd väga hästi, teeb rohkem kui temalt eeldatakse. Mul ei ole kriitikat dokumentide sisu osas. On väga hea, kui põhimõtted on olemas. Võib-olla annab tänane motivatsioonisüsteemide võrdlus kohtutele võimaluse neid edaspidi muuta, näiteks näevad kohtud ise, et on otstarbekas motivatsioonisüsteeme ühtlustada. Ei saa aga väita, et põhimõtted peaksid olema kõikides kohtutes ühesugused, kuna kohtud ongi erinevad. Oluline on see, et põhimõtted oleksid objektiivselt mõõdetavad. Minu jaoks on aga põhiprobleemiks tervikpildi puudumine, kuna materjalides puuduvad andmed selle kohta, kui palju Harju Maakohtus motivatsioonitasu makstakse.

Lippus: Täna on Harju Maakohtu esimees kohal. Harju Maakohtu motivatsioonifondi jagamise põhimõtetest saab välja lugeda, et isik, kellel on distsiplinaar karistus või kes on palju ära olnud, ei saa motivatsioonitasu või seda vähendatakse. Justiitsministeerium ei kogu sellist infot, kuidas motivatsioonitasu ametnike lõikes jagatakse. Me peame seda kohtu juhtkonna pädevusse kuuluvaks. Harju Maakohtu motivatsioonisüsteemi vaadates peaks aga välja tulema see, et kui kohus rakendab motivatsioonisüsteemi nii, nagu see kirjas on, siis ei ole õige, et kohtuametnikud, kes töötavad koos aeglaselt menetleva ja suurte jääkidega kohtunikuga, tulemustasu ei saa, juhul kui ametnik muul põhjusel tulemustasu väärrib. Jäägi ja menetluse kiiruse komponent on vaid üks tulemustasu määramise otsustamise alustest. Justiitsministeerium on seisukohal, et kohtujuhte tuleb selles küsimuses usaldada. Kui motivatsioonisüsteem on saadetud kooskõlastamiseks, siis me ei ole selles osas tähelepanekuid teinud. Selle kohta meil andmeid ei ole, kas motivatsioonisüsteemi on rakendatud nii, nagu see kirjas on. Kahtlemata oleks võimalik infosüsteemist välja võtta, kes ja kui palju motivatsioonitasu saanud on. Järgmisel KHN-i istungil saab aga arutada seda, mida kasulikku Harju Maakohus auditist sai, juhul kui siseauditiosakonna koostatud järeldustes on ettepanekuid motivatsioonisüsteemi muutmiseks.

Pikamäe: Keskendume täna põhimõtetele, mitte arvudele, kuna Harju Maakohtu auditi arutame järgmisel KHN-i istungil.

Saarmets: Minu jaoks ei oma tähtsust see, kui palju keegi täpselt tulemustasu sai, vaid tahaksin teada, kuidas neid motivatsioonifondi jagamise põhimõtteid praktikas rakendatakse, näiteks kas motivatsioonitasu on saanud kõik teenistujad või ainult mingi osa. Ma ei tahaks nõustuda ka sellega, et andmeid ei ole, kuna muidu ei oleks võimalik materjalides välja tuua mediaani. Motivatsioonifondi

jagamise põhimõtete vastu ei ole ma mitte kuidagi ja usun, et ka keegi teine mitte, aga tahaksin näha ka seda, kuidas neid põhimõtteid rakendatud on.

Särgava: Ainukesed, kes Harju Maakohtus motivatsioonitasu ei saa, on ametnikud, kellel on kehtiv distsiplinaarkaristus, või kes on katseajal, kuna katseaja lõpus on vestlus ja pärast seda töötasu muutub. Kõik teised ametnikud saavad motivatsioonitasu, kuid mitte küll alati täpselt ühesuguse summa. Minu jaoks ei ole probleem anda ministeeriumile andmed selle kohta, kui palju keegi motivatsioonitasu sai.

Karpa: Kommenteeriksin küsimust auditi aspektist. Auditiga hõlmatud kohtujuristide, kohtuistungisekretäride ja referentide puhul toimus motivatsioonisüsteem nii, et kõik, kes olid terve aasta olnud tööl, said ka tulemustasu. Tulemustasude summad olid üsna ühtlased, seal ei olnud väga suuri erinevusi. Oleme Harju Maakohtu keskmise tulemustasu summa välja arvanud nii nagu teiste kohtute puhul ja võin öelda, et sisuliselt on tulemustasud kohtute lõikes võrreldavad. Võib öelda aga seda, et Harju Maakohtus tõusid 2013. a kohtujuristide, kohtuistungisekretäride ja referentide tulemustasud kahekordseks võrreldes 2012. a-ga.

Pappel: Mida tähendab motivatsioonisüsteemi punkt 4.5 – kui kohtunikul on väike jääk, on kohtujuristi töökoormus tunduvalt suurem? Mida on siin mõeldud?

Särgava: Arutasime seda kohtujuristide ja kohtunikega. Mõeldud on seda, et sellisel juhul on kohtujurist aktiivsemalt panustanud, teinud rohkem otsuste projekte.

Pappel: Motivatsioonisüsteemide vastu mul põhimõtteliselt midagi ei ole, aga mõtlesin, et kui mõne aasta pärast on kõik kohtud mehitatud kohtujuristidega ja oletame, et meil on asenduskohtuniku instituut, kas siis ei võiks olla kohtutes ühtsed motivatsioonisüsteemid, et me ei hakkaks motivatsioonifondiga rahastama kohtuniku puudumist või ametniku väiksemat töötasu. Kohtuametnike jaoks võiks olla selge see, et kui nad panustavad tavapärasest rohkem, siis tulemustasu maksmise kriteeriumid on kõikides kohtutes võrdsed, mitte nii, et mõnes kohtus saavad nad oluliselt suuremat tulemustasu kui teises, mis soodustab ametnike liikumist ühest kohtust teise.

Kevadel tõusetus meil ka kohtunike motivatsiooni tõstmise küsimus, konkreetset seoses Harju Maakohtuga, kus ka kohtunikud ei saanud päris hästi aru, miks mõned kohtunikud kutsutakse motivatsioonisüsteemi raames lõunasöökidele ja teised mitte. Päevakorrapunkti juurde lisatud memos on kõigi kohtute puhul kirjeldatud kohtunike motiveerimist väga üldiselt. Kas ma saan õigesti aru, et üheski kohtus ei ole kirjalikke kriteeriume või dokumenti selle kohta, kuidas konkreetset kohtunikke motiveeritakse?

Lippus: Kevadisel KHN-i istungil selgitas Helve Särgava suuliselt seda, kuidas leiti kohtunikud, kes käisid motivatsiooniüritustel justiitsministri ja Riigikohtu esimehega. Motivatsioonisüsteemides on mõne kohtu puhul kirjas, milliste tähtpäevade puhul antakse kohtunikule tänukiri või kingitus, samuti see, et motivatsioonisüsteemi osaks on väliskoolitustel käimise võimaldamine kohtunikele.

Pappel: Kas see on tõesti kirjas motivatsioonisüsteemides? Kas see ei kehti ainult ametnike suhtes?

Jürgenson: Kohtud kinnitasid, et neil ei ole eraldi kirjalikku dokumenti, mis oleks ainult kohtunike jaoks. Nenditi aga seda, et kohtunike puhul kasutatakse samasuguseid motiveerimise vorme nagu ametnike puhul, näiteks tänukirjade andmine, tööjuubelite tähistamine ja muu. Asjaolu, et kohtunike puhul ei ole eraldi kirjalikku dokumenti, ei tähenda, et kohtunike motiveerimise süsteemid praktikas toimivad. Saime kohtujuhtide tagasisidest aru, et kohtunike motiveerimine mitterahaliste meetodite abil on praktikas toimunud aastaid ja see jätkub ka edaspidi. Motiveerimise kriteeriumid ei pruugi alati olla detailselt kirjeldatud, aga oleme aru saanud, et kui kohtunike motiveerimiseks on midagi tehtud, siis on seda kohtus kohapeal ka selgitatud.

Lippus: Tallinna Ringkonnakohtu puhul kehtib ametnike motivatsioonisüsteem ka kohtunikele, näiteks tänukirjade andmine, meespidamine, ühisüritused. Tulemusrahastamise põhimõtted on kirjeldatud ametnike lõikes, aga sellised üldpõhimõtted, mis ei sõltu personalivahenditest, kehtivad ka kohtunikele. Aga jah, eraldi ainult kohtunike motiveerimise põhimõtteid üheski kohtus kirjalikult ei ole.

Pappel: Leian, et võib-olla peaks olema, et kõik oleks läbipaistev, ei tekiks kuulujutte ja kohtunikele oleks võimalik näidata, miks mingit kohtuniku teistest erinevalt koheldakse.

Perling: Motivatsioonisüsteemid on väga organisatsioonipõhised ja selles osas ma sõna ei soovi võtta, aga kuna mulle tundub, et mured on suhteliselt sarnased, siis räägin sellest, mis mulle ringkonnaprokuratuuride külastamisel üllatusena tuli. Meil saavad ka enamik ametnikke lisatasu. See, et kõik saavad lisatasu, on kaasa toonud esiteks selle, et keegi ei taju motivatsiooni, teiseks keegi ei taju, mille eest motiveeritakse, kolmandaks tekitab teadmatus järgmise perioodi palga osas ebakindlust ja neljandaks ajab lisatasu inimesed omavahel tülli. Rahulolu töökohaga on palganumbritest isegi olulisem. Lisatasu asemel soovitakse juurde põhipalka, mis tekitab kindlust, ja motiveerimist konkreetsete ja kõigi jaoks selgete tulemuste eest. See on parem, kui maksta kõigile väikestes summades lisatasusid, mis ajab inimesi tülli ja motivatsiooni ei tõsta. Teine väga oluline asi on see, et inimeste motivatsiooni jaoks on väga tähtis, et nad saaksid oma organisatsiooni arengu osas arvamust avaldada. Viisime selle võimaluse sisse ka arenguvestluste vormi.

Eerik: Arvestades, et meil on tulemusrahastamise süsteem olemas, tõusetus täna ka küsimus, kas motivatsioonifondi jagamise põhimõtted peaksid olema ühtsed. Esitati ka arvamus, et peaksid olema ühtsed, muidu saavad ametnikud erinevates kohtutes erinevat lisatasu. Põhimõtte küsimus ja raha küsimus on kaks erinevat asja. Võime jagada samade põhimõtete alusel erinevat rahahulka erinevate inimeste vahel ja jõuda ikkagi tulemuseni, kus lisatasude suurus erinevad. Tahaksin jääda põhimõtete juurde ja öelda, et ma ei ole veendunud, et kõikides kohtutes peaksid kehtima samad põhimõtted. Seda kahel põhjusel. Erinevates kohtutes peaksid kehtima erinevad põhimõtted, kuna probleemid on erinevad, näiteks vangide kaebused või vanade asjade lahendamine või midagi muud. Teiseks toimub tulemusrahastamine siis, kui kõik saavad aru, mida tehakse. See toimib siis, kui motivatsioonifondi jagamise põhimõtted on läbi räägitud töökollektiiviga. Ühtsete standardi kehtestamisel ei saa aga töökollektiiv sõna sekka öelda ja see ei pruugi olla väga motiveeriv.

Aavik: Järgmisel aastal viime kõik kohtud ühtsetele rahastamis põhimõtetele. Eraldi tulemustasustamiseks ette nähtud fondi me kohtutele ei anna. On kohtujuhi otsustada, kas ta kujundab saadud rahast ainult põhipalga või kujundab selle sees ka tulemustasustamise süsteemi. See et eraldi fondi kohtutele ei anta, ei tähenda, et kohus ei võiks tulemustasustamist rakendada, kui kohtujuhid seda oma kohtus vajalikuks peavad. Jäävad alles ainult kaks tulemustasu eraldist – maksekäsu kesksusele, kus spetsiifiline tulemustasusüsteem on üks osa palgasüsteemist, ja registritele, analoogiliselt maksekäsu kesksusega. Õigusemõistmise puhul ei pea tulemustasusüsteem olema tingimata palgasüsteemi osa.

Perling: Kas juhtidele ikka jäävad juhtimishoovad alles? Leian, et tulemustasude süsteem peab olema arusaadav, aga juhile on tulemustasude süsteem juhtimishoova mõttes vajalik instrument.

Aavik: Me ei ütle ühelegi kohtujuhile ette, et ta peab tulemustasude süsteemi kasutama või et ta ei tohi seda kasutada. Kohtujuhid saavad palgafondi raames ise kujundada põhipalgad ja tulemustasu fondi, arvestades seaduses sätestatud 20%-list piirangut. Me pooldame sellist vabadust.

Lippus: Informatsiooni mõttes lisan veel seda, et selliste tulemustasu fondide tekkimine oli tingitud kohtusüsteemi rahastamise eripärast, kus ajutiselt mittetäidetud kohtunikohtade palgaraha oli süsteemis kasutada. Asenduskohtunikke ei olnud, kohtunikukohti ei olnud võimalik kiiresti täita ning ametnike põhipalka tõsta ei saanud, kuna kohtunikukoha täitmisel ei oleks täitmata kohtunikukoha palgaraha järgmisel aastal enam eelarvesse jäänud. Nii see instrument tekkis.

Perling: Ma tõin selle mure välja, kuna meil endil on samuti probleeme tulemustasufondide jagamisega. Me ju soovime inimesi motiveerida, aga inimesed võivad seda kokkuvõttes hoopis teisiti tajuda. Rahaga tuleks motiveerida väheseid, aga selgelt ja tajutavalt. Kui motiveerime kõiki ja natuke, siis ei ole keegi motiveeritud.

Särgava: Kui kehtestatakse üldised motivatsioonitasu jagamise põhimõtted ja loodetakse, et kohtunikud räägivad selle kujundamisel kaasa, siis pean ütleva, et meie kohtus avaldasid ainult kaks kohtunikku oma seisukohta, kuid väga aktiivselt võtsid põhimõtete kujundamisest osa kohtujuristid ja kohtuistungisekretärid, kellega referendi tulemustasustamist arutasime.

Pikamäe: Võtame päevakorrapunkti kokku. Küsimus on selles, mida selle teemaga edasi teha. Ühelt poolt olen seda meelt, et kohtusüsteemis vajavad teenistujad motiveerimist, et head ja kvalifitseeritud inimesed jätkaksid süsteemis oma tööd võimalikult kaua ning kaadrivoolavus oleks võimalikult väike.

Seepärast oli minu arvates ka kohtuniku pensionistaaži kaotamine viga, mida ma olen ka varem öelnud. Selles mõttes on motiveerimine vajalik.

Teiselt poolt on aga kohtusüsteemis palk seotud suuresti kohtuniku sõltumatuse ja erapooletusega. Seetõttu on olulisemate kohtuteenistujate, näiteks kohtujuristide palk samuti seadusega fikseeritud. Motivatsioonisüsteemi libe tee on see, et ühelt poolt on seadusega garanteeritud töötasu, aga teiselt poolt on võimalik raha juurde saada. Tekib oht, et seda raha jagatakse mingite põhimõtete alusel, mis ei ole kooskõlas õigusemõistmise sõltumatuse tagamisega. Võime utreerida igasuguseid näiteid, kasvõi selleni, et kohtujurist saab lisatasu vastavalt sellele, mida rohkem ta valmistab ette kaebuste läbivaatamata jätmise määrusi. Igaüks saab aru, et see on absoluutses vastuolus selle ülesandega, mis kohtusüsteemile on seatud. Arvan, et siin on mingid üldised põhimõtted hädavajalikud, et vältida väljastpoolt tulevaid etteheiteid ja süsteemi legitimeerida. Kui me vaatame, kuidas see teema KHN-i päevakorda jõudis, siis tuli see Eesti Kohtunike Ühingult, kes nägi siin probleemi. Mis puudutab seda konkreetset näidet, mis ühingu kirjas oli välja toodud, siis kindlasti ei ole õige premeerida kohtuteenistujat lähtuvalt sellest, kui palju kohtunik jõuab kohtuasju lahendada.

Kui meil on kohtuhalduse hea tava, mis näeb ette motivatsioonisüsteemide loomise, siis ma arvan, et võiksime täiendada kohtuhalduse hea tava vastavat osa ja pakkuda välja üldised põhimõtted, mis oleksid ühtsed kõikidele kohtutele, aga jääks iga kohtujuhi otsustada, milliseid neist rakendada ja milliseid mitte. Need ühtsed põhimõtted võiks kehtestada kohtuhalduse hea tava osana, et meil ei oleks hiljem selliseid probleeme nagu need, mille ees me täna seisame. Arvan, et suur töö on juba tehtud, meil on kohtutest kokku kogutud igati kiiduväärt põhimõtted. Nendest tuleks leida ühisosa ja kohtuhalduse hea tava täiendamise ettepanekutega tuleks tulla märtsikuu KHN-i. Marko Aavik ütles, et kohtutele spetsiaalselt tulemustasustamiseks edaspidi enam eraldi raha ei anta, kuid kohtu esimehel jääb teatud otsustamisruum, mistõttu ma näen, et ühtsed motivatsioonifondi jagamise põhimõtted lihtsustaksid oluliselt kohtu esimeeste tööd. See hoiaks ära ka etteheited selle kohta, et mõnes kohtus toimub arusaamatu tulemustasude jagamine. Mida KHN sellest mõttest arvab?

Saarmets: Toetan väga seda mõtet. Mõõnan ka seda, et rahuldav tulemus on juba see, et me oleme kohtute motivatsioonisüsteeme vaadanud ja neid lugedes ei ole midagi ebamõistlikku silma jäänud. See on motivatsioonisüsteemide avalikustamise aspekt, aga teisest küljest on nendes süsteemides tõepoolest ühisosa olemas. Kui need põhimõtted kehtestada kohtuhalduse hea tava lisana või selle raames, siis peaksid kohtujuhid, juhul kui nad soovivad osa palgafondi kasutada ka motivatsioonitasudeks, lähtuma nendest põhimõtetest. Kohtu erisusi on võimalik arvestada täiendavate põhimõtete kehtestamise läbi, aga lähtutakse üldistest alustest.

Pikamäe: Kas oleme konsensuslikult jõudnud sellise otsuseni või soovitakse hääletamist?

Pappel: Kas sellega peaks tegelema hakkama laialisaadetud kvaliteedijuhtimise töögrupp?

Pikamäe: Sellist ettepanekut ma ei teeks. Kuna suur töö on juba ära tehtud motivatsioonisüsteemide kokku kogumise näol, siis tuleks siit ainult paremad põhimõtted välja võtta ja vormistada see kohtuhalduse hea tava muutmise eelnõuna. Sellega saab ministeerium kui KHN-i teenindav üksus väga hästi hakkama. Jätaksin selle ministeeriumi otsustada, kas ta teeb seda üksi või moodustab kohtu esimeestest väikse töörühma. Oluline on see, et see jõuaks märtsikuisse KHN-i päevakorda, kus saame selle kas heaks kiita või tagasi lükata.

Kas oleme selles osas ühel meelel? Suurepärase.

Otsus: KHN-i liikmed avaldavad arvamust kohtutes kehtivate motivatsioonisüsteemide kohta. KHN palub Justiitsministeeriumil koostada kohtutes kehtivate motivatsioonisüsteemide põhjal motiveerimise ühtsed üldpõhimõtted ja tuua need 2015. a märtsikuu KHN-i istungile ettepanekutena kohtuhalduse hea tava täiendamiseks.

4. Esimese ja teise astme kohtute 2015. a eelarve kujundamise põhimõtete ning ühtlustatud statistilise menetlusstandardi tutvustamine – Kohtute seaduse § 41 lg 3 p 4 alusel – Marko Aavik, Justiitsministeerium

Aavik: Räägin esmalt kohtute eelarvest. Kohtute eelarvet arutame detsembrikuu KHN-i istungil, aga etteruttavalt tahaksin teiega jagada kahte uudist. Hea uudis on see, et kohtute eelarves on järgmisel aastal piisavalt palju raha, et kohtujuristide projektiga edasi minna. See tähendab, et saame igasse kohtusse luua kohtujuristi ametikoha iga kohtuniku kohta. Kohtusüsteemil on eelarve mõttes läinud väga hästi ja projekt sai läbi ootamatult kiiresti, kolme aastaga. Projekti jaoks saadava raha jagame kohtute vahel ühtsete põhimõtete alusel laiali. Harju Maakohtu pilootprojekt lõppeb järgmisel aastal ära ja Harju Maakohus saab eelarvest samasuguse osa nagu teised kohtud, mis tähendab peamiselt seda, et Harju Maakohtus kaob ära tulemustasu fond. Nagu enne ütlesin, ei saa järgmisel aastal ka teised kohtud spetsiaalset tulemustasu fondi, erandiks on maksekäsu keskus ja registrid, mida me veel kujundame.

Negatiivne uudis on see, et me ei saanud kohtute eelarvesse piisavalt raha majandamiskuludeks. Sel aastal oli uus postihange, mis viis kättetoimetamise kulu palju kõrgemaks, samuti on kasvanud kolmandate isikute kulud. Me taotlesime kokku ca 500 000 eurot lisaraha, et saaksime suurenenud vältimatud kulud katta. Seda taotlust ei rahuldatud. Majandamiskuludega oleme juba sel aastal miinuses ja doteerime seda personalivahenditest. Peame ka järgmisel aastal ilma lisarahata hakkama saama. 2016. a proovime aga vajaliku raha saada, et me ei peaks kohtumenetlusega kaasnevaid vältimatuid kulusid kompenseerima kohtute personalivahenditest. See ei ole õige. Võib-olla saab ka Riigikohtu esimees selle küsimuse meeles pidada, kui ta kevadel Riigikogu ees kõne peab. Kuidas me oleme mõelnud negatiivse majandamiskuluga hakkama saada? Anname kohtutele lisaraha kohtujuristi ametikohtade täitmiseks ja kohtuteenistujate palgataseme tõstmiseks alates märtsist, millega tekitame kahe kuu kokkuhoiu näol vajaliku reservi kulude katmiseks. Aga see on nii ainult 2015. a, edaspidi olema arvestanud sellega, et kohtujuristid töötavad loomulikult aasta algusest peale. Oleme sellest kohtutega rääkinud ka eelarveläbirääkimiste raames.

Teine teema on menetlusstandard. See ei ole iseenesest uus teema, kuna kohtutele on menetluslikke eesmärgid seatud juba kuus aastat. See ei ole olnud piisavalt läbipaistev ja sellepärast on see küsimus nüüd KHN-i ette toodud, et seda laiemalt arutada. Järgmisest aastast hakatakse kõiki kohtud rahastama ühtsete põhimõtete alusel. Seetõttu ei ole põhjendatud kohtutele ka erinevate ootuste seadmine. Õigusemõistmine peaks sarnases asjas Tartus või Virus ühtmoodi toimuma. Kui kohtud ei ole eelarveliselt üht moodi koheldud, ei saa ka samade eesmärkide täitmist nõuda, aga kui riik investeerib kõikidesse asutustesse ühtmoodi, nagu see järgmisel aastal on, siis võiksid kõik asutused seada endale ka sarnased eesmärgid. Menetlusstandardis oleme uusi eesmärgid kujundanud lähtudes 6-aastasest praktikast ja arusaamisest, milliste eesmärkide täitmiseks kohtud võimelised on ning milliseid negatiivseid ilminguid võib eesmärkide seadmine kaasa tuua. Tänuväärne on olnud ka Harju Maakohtu kogemus, mille puhul heideti ette kiire menetluse nimel kvaliteedi ohverdamist ja asjade prokuratuuri tagasi saatmist. On iseküsimus, kas sellistel etteheidetel on ka tõepõhi all, aga kohtusüsteemile ei ole vaja ka selliseid etteheiteid. Uued menetlusstandardid võiksid olla tasakaalupunkti, andes kohtunikule Harju Maakohtu kogemuse põhjal rohkem aega sisuliseks ja kvaliteetseks kohtuasjade tegelemiseks, aga tagaksid samal ajal ühiskonnale kohtuasjade lahendamise mõistliku aja jooksul.

Tsiviilasjades on menetlusstandardi kohaselt eesmärgiks see, et aasta jooksul saab lahendatud iga asi, mis ei ole peatatud, ja et keskmine menetlusaeg on 175 päeva. Kriminaalasjades on eesmärgiks see, et kõik kriminaalajad tuleks lahendada 365 päevaga, aga siia ei arvestata asju, kus menetlusosaline on tagaotsitav. Väärteoasjad ning liht- ja lühimenetluse asjad peaks lahendama 150 päevaga. Keskmine menetlusaeg kriminaalasjades langeks aga standardiga 225 päeva peale. Haldusajad tuleb standardi kohaselt ära lahendada samuti 365 päeva jooksul ja keskmine menetlusaeg on sarnaselt tsiviilasjadega 175 päeva. Ringkonnakohtutes me eraldi keskmise menetlusaaja eesmärgi ei sea, aga üldine eesmärk on ka seal, et ükski menetlus ei kesta üle aasta. Mis puudutab esimesest astmest ringkonnakohtusse jõudnud asju, kus esimeses astmes menetlus ootab selle taga, et ringkonnakohtus lahendaks ära mingi menetlusliku küsimuse, siis eesmärk on lahendada sellised asjad ära 30 päevaga. Oleme neid eesmärgi arutanud kohtujuhtide nõupäeval, kohtu esimeestel on olnud võimalus anda kirjalikku tagasisidet ning oleme neid arutanud ka eelarve läbirääkimistel, mis on tänaseks peetud Tallinna Halduskohtuga, Tallinna Ringkonnakohtuga ja Pärnu Maakohtuga. Ükski kohtu esimees, kellega on läbirääkimisi peetud, ei ole öelnud, et need ei ole aktsepteeritavad ja mõistlikud või et kohus ei peaks selliseid eesmärgi endale seadma. Need eesmärgid on realistlikud, sest paljuski on need eesmärgid juba saavutatud. Paraku on see nii, et kui investeerime kohtusüsteemi teiste valdkondade arvelt, siis riik tahab näha ka mõõdetavate arengueesmärkide püsitust.

Pikamäe: Küsiksingi kõigepealt päevakorrapunkti materjali kohta. Sellest on mitu versiooni. Millised on olulisemad erinevused?

Aavik: Eelarve läbirääkimiste tulemusena täpsustus kõigepealt see, kuidas jõudlust mõõdetakse. Esimeses versioonis oli kirjas, et vaadatakse kahte eelnevat aastat, nüüd on see aga nii, et vaadatakse konkreetset kalendriaastat ja kui sellel kalendriaastal on jõudlus positiivne, siis ei vaadata tagasi; kui kalendriaastal on jõudlus negatiivne, siis vaadatakse tagasi kuni selle aasta alguseni, kui jõudlus oli negatiivne, et ei tekiks statistilist moonutust. See on sisuliselt ainult statistilise meetodika täpsustus. Teiseks täpsustati uuemas versioonis ka seda, et kinnipeetavate asjad tuleb ära lahendada ühe aasta jooksul, varasemast versioonist võiks jääda mulje, et kinnipeetavate asjadele see eesmärk üldse ei laiene.

Pikamäe: Päevakorra kinnitades muutsime otsuse projekti nii, et KHN-i liikmed avaldavad arvamust. Kindlasti saavad sõna ka kohtute esimehed.

Kiidjärv: Ütlesin oma emotsionaalse seisukoha välja meilivahetuses. See võis tulla ka informatsiooni puudusest. Kui Marko Aavik menetlusstandardist nüüd lähemalt rääkis, sai asi selgemaks. 2007. a kui ÜKP-dega alustati, olin ka ise kohtu esimees. Tookord ei olnud nii suurt survet tähtaegade osas. Kohtu esimehed otsustasid lisaraha saamise eesmärgil raha vastu võtta ja lepingud allkirjastada. Tähtajad on iga aastaga muutunud, positiivne on see, et loobutud on 100 päevast ja liigutud 365 päeva juurde. Kohtunikud avaldasid menetlusstandardi osas oma arvamust ja leidsid, et kõigepealt tuleb KIS2 korda teha. See on tõsine probleem ja sellele ma oma kirjas ka viitasin. KIS2 ei aita kohtunikku ega kohtujuristi, see on kõige tavalisem andmekogu. See, mida kohtunik vajaks, on statistika. Varem sai kohtunik KIS-st statistika ise kätte. Kohtu esimees on mulle isiklikult kinnitanud, et Tartu Maakohus suudab juba praegu vähemalt tsiviilasjades neid eesmärke täita. Loodan, et esimees suudab seda ka kohtu üldkogul selgitada. Arvan, et isegi siis, kui üldkogult tuleb menetlusstandardi osas negatiivne tagasiside, ei võta see kohtu esimehelt vastutust võidelda korrakohase õigusemõistmise eest. Võime küll pragmaatiliselt küsida, et mis siis saab, kui 365-päevane tähtaeg ületatakse. Kuna õiguslikku tagajärge nende eesmärkidega saavutamata jätmisega ei kaasne, nagu Marko Aavik kinnitas, siis kokkuvõttes ei ole mul eesmärkide püstitamise vastu midagi.

Pappel: See materjal saabus mõnevõrra ootamatult. Minul on menetlusstandardist selline versioon, kust kinnipeetavate asjad ei ole veel välja võetud.

Aavik: See ongi viimane versioon dokumendist. Kinnipeetavate asju ei võeta arvesse keskmise menetlusaja arvutamisel, kuna nende hulk on ette ennustamatu ja ei sõltu kohtust, mistõttu teevad kinnipeetavate asjad eesmärgi jälgimise võimatuks. Aga 365 päeva jooksul peab ka kinnipeetavate asjad ära menetlema.

Pappel: Kuna see on nii toores dokument, siis arvan, et kohtu esimehed võiksid seda arutada kohtunikega. See ei saa olla lõplik dokument, kuna minu arust peaks igal kohtul olema õigus sõna sekka öelda selles osas, kas eesmärgid on realistlikud. Kui eesmärgid ei ole realistlikud ja on selge, et neid ei suuda keegi täita, muutub ka dokument mõttetuks. Kui me räägime tähtaegadest, siis see dokument näeb ette ka lühemaid tähtaegu kui need, mis on praegu kohtutega kokku lepitud. Näiteks Tartu Ringkonnakohtus lahendatakse määruskaebusi 100 päevaga, menetlusstandard näeb aga ette 30-päevase tähtaja.

Aavik: Tallinna Ringkonnakohtus suudab lahendada selliseid määruskaebusi 30 päeva jooksul. Loomulikult ei ole eesmärki vaja saavutada ühe aastaga. Kohtu esimees peab kohtunikega läbi rääkima, mitme aasta pärast suudab kohus selle eesmärgi täita.

Pappel: See on suuresti ennustamine.

Aavik: Eesmärgid on seatud tänase rahastatuse kontekstis, aga nüüd saab Tartu Ringkonnakohtus raha juurde.

Kerstna-Vaks: See läheb kontekstist välja, kui Tiina Pappeli kui KHN-i liikmega arutatakse seda, kuidas Tartu Ringkonnakohtus eesmärke seatakse.

Pappel: Ringkonnakohtud ja mitmed esimese astme kohtud on juba kuulutanud välja konkursid kohtujuristi ametikohtade täitmiseks, teades, et selleks vajalik raha on olemas. Aga kui need eesmärgid seavad selle raha saamise kahtluse alla, siis on olukord problemaatiline. Leian, et kõik kohtud peaksid

saama võimaluse see dokument läbi arutada ja alles pärast võiksid välja kooruda lõplikud tähtjad. Ei saa nõus olla sellega, et Justiitsministeerium ütleb, millised menetlustähtjad tuleb saavutada. Selleks tuleks minul kui Tartu Ringkonnakohtu halduskolleegiumi esimehel see läbi arutada kolleegiumi liikmetega.

Aavik: Kõik esimehed, kellega siiani läbirääkimisi peetud on, võivad kinnitada, et olen palunud neil arutada menetlusstandard läbi kohtu üldkogu tasandil.

Pikamäe: Ärme räägime numbritest, räägime sellest, kas sellist standardit kohtusüsteem vajab või ei vaja ja mida peaks teisiti tegema, räägime pigem põhimõtetest.

Jaaksoo: Kas ja kuidas omandab see dokument õigusjõu? Kas see kehtestatakse?

Aavik: Seda ei kehtestata ja see ei saa õiguslikku jõudu. See on juhtimisinstrument, kus on fikseeritud eesmärgid.

Jaaksoo: Saan aru, et läbirääkimisi pidanud kohtujuhid on pidanud eesmärkide saavutamist reaalseks?

Aavik: Jah, mitte ühe aastaga, aga kahe-kolme aastaga.

Jaaksoo: Kui see on juhtimisinstrument, siis kohtu esimees, kes vastutab kohtus õigusemõistmise korra kohase toimimise eest, võtab sellega nõustudes endale vastutuse, kuna ta teab ka vajalikkust tausta. Tähtaegade seadmisel jääb aga kvaliteet tihti tagaplaanile. Ma loodan, et kui kohtu esimehed sellise dokumendi allkirjastavad, siis näevad nad ka seda, kas selliseid eesmärke on võimalik saavutada ilma kvaliteeti kahjustamata.

Perling: Kohtu seisukohalt ma sõna ei võta. Mulle meeldivad eesmärgid, eriti kui need on konkreetsed ja loogilised. Valitsusse läks eelnõu, kus vähendatakse ka vahistamise tähtaegasid. Põhiõiguste kontekstis on see väga hea, aga mille arvelt me neid tähtaegu saavutame? On oluline, et tähtjad oleksid läbi räägitud nendega, kes tähtaegu saavutama peavad. Muidu tekib küsimus, et mida me tähtaegade saavutamiseks tegemata jätma peame.

Saarmets: Marko Aaviku slaididel oli võrdlus uute ja vanade eesmärkide vahel. Mul on küsimus, kas me praegu oleme? Kas seda on ka hinnatud? Äkki varasemad eesmärgid olidki saavutamatud?

Aavik: Harju Maakohus saavutab ka täna neid eesmärke. Tartu Maakohus on seatud eesmärkidest ühe aasta kaugusel. Viru Maakohus ja Pärnu Maakohus on eesmärgid saavutanud, sest nende eesmärk oligi säilitada olemasolev olukord. Minu teada ka Tallinna Ringkonnakohtus suudab eesmärke täita, Külli Luha võib seda täpsustada.

Luha: Tallinna Ringkonnakohtus ei ole kahel kolleegiumil eesmärkide täitmisega probleeme, ühel on.

Saarmets: Mul on teine küsimus ka. Menetlusstandardi esimese versiooni lõpus olid ka tähtjad, mis aja jooksul peavad kohtud need eesmärgid saavutama

Aavik: Võtsime selle ära, kuna tegemist oli töödokumendiga. Iga kohus peab seda ise ütleva, mis aja jooksul nad eesmärgid saavutada suudavad. See tuleb kohtu üldkogudel läbi arutada.

Saarmets: Laiemas plaanis on eesmärkide seadmine igati vajalik ja mõistlik. Mõnan, et kui kohtute rahastus on ühel tasemel, siis saab ja tuleb kohtutelt ka võrdselt nõuda. Probleem on aga võib-olla selles, et me nimetame seda standardiks. Siin peaks rääkima siiski eesmärkidest, mille poole me alles püüdleme. Eesmärkide seadmine on mõistlik, ma ei ole kuidagi selle vastu. Näen, et mingis osas on see parem kui seni kehtinud kokkulepped, kuna mõningaid liiga karme eesmärke leevendatakse. Minu põhiküsimuseks oligi esiteks see, kus me praegu oleme, ja teiseks see, mille arvelt eesmärke saavutatakse? Kas see tuleb ainult selle arvelt, et meil on rohkem inimesi ja nende kvalifikatsioon on parem või peame ratsionaliseerima kuidagi ka menetlust?

Aavik: Me ei sea lihtsalt eesmärke, vaid iga kohtunik saab enda kõrvale ka kohtujuristi.

Eerik: Kohtumenetluse kestvus on ühiskonnale oluline. Keegi ei julge öelda, et me ühtegi eesmärki selles plaanis ei sea. Eesmärkide seadmine on oluline. Kui me räägime kohtumenetlusest, kipume rääkima ka tähtaegadest ja mõtleme tähtaja juurde ka kohe negatiivse tagajärje. Aga me räägime siin eesmärkidest. Minul ei ole probleemi selles osas, et kui ministeeriumil on ideed, räägib ta need kõige pealt kohtu esimeestega läbi. Selles osas, kas see number on õige või mitte, usaldaksin kohtu esimehi.

Luiga: Mulle tundub ka see mõistlik.

Teder: Minu meelest on see positiivne.

Saar: Minu arvates on siin kaks poolt. Esimene küsimus, milline on eesmärkide kujundamise mehhanism. Kui me räägime kokkulepetest iga kohtuga, siis tekib küsimus, kuidas saavad eesmärgid olla ühtsed? Hoopis teine küsimus on see, millised on konkreetsed numbrid. Selles osas ma liiga kriitiline ei tahaks olla. Märgin ära vaid selle, et kui me Tartu Halduskohtu näitel jätame välja vangide kaebused, siis jätame välja 2/3 tööst.

Kerstna-Vaks: Ma olen Tanel Saarega nõus, et siin on kaks aspekti. Üks on menetluse pool. Kui menetlusstandard on ühtne, millega ma iseenesest olen nõus, ja sellel ei ole õiguslikku jõudu, siis mis tähendus on arengueesmärkide kokkulepetel? Järgmine küsimus on mul üldkogude pädevuse kohta. Kas üldkogudel on menetlusstandardi arutamisel õigus võtta seisukoht ka sisu osas või ainult selles osas, millise aja jooksul kohus eesmärgid täita suudab? Kes teeb redaktsioonilisi parandusi?

Minu jaoks on probleemiks ka see, et kvaliteedijuhtimise töörühma esimehena pean eelduslikult pidama ettekande kohtunike täiskogul. Enne seda pean ettekande pidama oma kohtu üldkogul. Kõigepealt pean ma üldkogul ette kandma kvaliteedijuhtimise kolmanda osa ehk menetluse juhtimise standardi, mille esimene osa käsitleb samuti menetluse pikkust. Kohtumenetluse standardis on pehmed hea tava reeglid selle kohta, kuidas me menetluse pikkust kujundame. Seal on kirjas ka prioriteetsed kohtuasjad, mis ei kattu päris sellega, mis on kirjas menetlusstandardis. Ma ei taha öelda, et nende kahe dokumendi vahel on vastuolu, aga ettekannet tehes pean kolleegidele vastama, milline vahekord nendel kahel dokumendil on. Kui ühelt poolt peavad kohtunikud arvamust avaldama ja redaktsioonilisi parandusi esitama menetluse juhtimise standardi ehk kohtumenetluse hea tava kohta ja pärast seda statistiliste menetlusstandardi kohta, kus on kirjas väga selged numbrid, mida ei ole tegelikult keegi heaks kiitnud, siis mina küsimustele vastata ei oska, ei kohtu üldkogul ega kohtunike täiskogul. Minu arvates ei ole menetlusstandardi menetlemine toimunud hästi, arvestades seda, kuidas see on tekkinud ja kuidas seda on kohtutele tutvustatud.

Kui esineb mõni täiendav probleem, näiteks kohtunikukohtade mittetäitmine, kellegi haigus, kaebuste arvu suurenemine mingis menetlusliigis, siis mõjutab see tugevasti kohtu võimekust. Kui menetlusstandardil ei ole mingit õiguslikku tähendust, miks me seda siis kehtestame? Kolleeg Pällin pidas täna loengu mõistlikust menetlusajast tsiviilasjades, kus ta selgitas, et rahvusvaheliselt on mõistliku menetlusaja pikkus teistsugune. Tähelepanuväärseks loetakse seda, kui ühes kohtuastmes kestab menetlus üle kolme aasta, kahes kohtuastmes kokku üle viie aasta ja nii edasi. Kuigi ma ise pean normaalseks, et kohtuasi lahendatakse 365 päevaga, siis on väga selge, et kõikides kohtuasjades seda mitte kunagi ei saavutata. Seetõttu peaks välja tooma veaprotsendi või lahendada see sõnastuse muutmise abil, näiteks „me teeme kõik selleks“ või „üldjuhul ei ületa“. Praegu on menetlusstandardis eesmärgid sõnastatud käsuna „ühegi kohtuasja menetlus ei ületa“. Seda kõike saaks sõnastada palju leebemalt, mis siiski näitaks ära, et me peame mõistlikuks, et ühes astmes ei kesta menetlus kauem kui 365 päeva. Kui rääkida ringkonnakohtu eesmärkidest, siis 30-päevane menetlusaeg määruskaebuste lahendamiseks on ilmselgelt lühike. Ka kohtuniku 35-päevane puhkus ületab seda. Kohtuasju ei hakata ümber jagama seetõttu, et keegi on puhkusel. Hakkame igal juhul rikkuma menetlusstandardiga seatud eesmarke, vähemalt suveperioodil. Keskmise menetlusaeg lubab lahendada osad asjad lühema aja ja osad asjad pikema aja jooksul, aga 30-päevane tähtaeg on maksimumtähtaeg. Ma ei saa aru, miks peame alla kirjutama dokumentidele, kus me teame juba ette, et see ei ole saavutatav ka aastal 2020.

Loide: Nõustun paljuski Tanel Saare ja Kersti Kerstna-Vaksaga. Tahaksin lisada, et kui soovitakse vastu võtta ühetaolised standardid, siis peaksid ka eeldused olema ühetaolised. Lisaks sellele, et antakse abipersonali, peaksid kohtutes olema kõik kohtunikohad täidetud. Eelduslikult peaksid ka kohtute koormused olema võrreldavad. Me oleme näinud, kuidas asjade arv mõnes kohtus on suurenenud, mille tõttu on ka vaja muuta kohtunike arvu. Me ei saa seada ühesuguseid eesmarke, kui meil on erinevad

lähtepositsioonid. 365 päeva osas nõustun Kersti Kerstna-Vaksaga, et need ei saa olla kõik asjad, aga täna me konkreetsetel arvudel ei peatu.

Üks tähelepanek on mul menetluskulude asjade kohta, mis on menetlusstandardis eraldi välja toodud. Uuest aastast peaks üldjuhul lahendama menetluskulud koos põhiasjaga. Kunagi on kokku lepitud, et kui kohtunik lahendab menetluskulude asja, siis seda eraldi menetlusena ei registreerita. Siin tekib küsimus, kuidas me menetluskulude kindlaksmääramise pikkust mõõdame. Ma räägin sellest eraldi ka eelarveläbirääkimistel.

Reinola: Mina olen eelarveläbirääkimistel juba käinud ja sel teemal vestelnud. Nõustun kõigi märkuste ja ettepanekutega menetlusstandardi suhtes. Probleem on tõesti selles, et saime menetlusstandardiga liiga hilja tutvuda. Küll aga jõudsimme Justiitsministeeriumiga kokkuleppele, et me arutame üldkogul läbi menetlusstandardi, mida tegelikult on vaja, kuna lisaraha juurde andmisel on õigus ka midagi vastu küsida. Julgesin menetlusstandardis ette nähtud tähtaegadega eelarve läbirääkimistel nõustuda seetõttu, et senise statistika järgi me mahume nendesse raamidesse ehk suudame eesmärgi täita ja ma ei tahaks siin teha järeleandmisi. Küll aga tekkis meil ühe kolleegiumi osas küsimus, millal see nendele rakenduda võiks. Me arutame menetlusstandardi kohtunikega läbi ja esitame oma tagasiside selle kohta, kas eesmärgid on saavutatavad 2015. a või 2016. a.

Särgava: Ütlen seisukoha peale seda, kui olen arutanud standardeid kõigi kohtunikega, praegu mitte.

Kikerpill: Ühiskonna ootuseks on kogu aeg olnud kiirem menetlus. Alati on kohtunikukonna vastuseks olnud, et andke meile juurde raha ja inimesi. Seda siiani ei ole toimunud. Nüüd, kus meile antakse seda, mida me oleme tahtnud, pean vääraks olla seisukohal, et me ei saa menetlusstandardiga seatavaid eesmärgi saavutada. Ma ei dramatiseeriks seda olukorda üle. Ükskõik, kui pikad on seatavad eesmärgid, selge on see, et kiirem kohtumenetlus on kõigi ootuseks. Loodan, et need standardid aitavad õigusemõistmist edasi viia. Kohtunikud on kogu aeg tahtnud isiklikku kohtujuristi, nüüd nad selle saavad ja ei saa enam öelda, et me suuda neid eesmärgi saavutada.

Lapimaa: Minu arvates on nende eesmärkide seadmine kohtu jaoks väga hea ja positiivne. Menetlusstandardis sätestatud keskmine menetlusaeg on saavutatav ka juba praegu. Mis saaks kellelgi selle vastu olla, et asi laheneks eesmärgina ära ühe aasta jooksul. See, mida ministeerium meile kohtujuristide projekti näol vastu pakub, on see, mida oleme kogu aeg tahtnud. Omalt poolt peame võtma vastutuse, et ühiskonna ootustele vastata. Kohtunikku ei sunnita ametist lahkuma, kui ta ühe aasta jooksul oma asja ära ei lahenda. See on pigem ohusignaal, et midagi on selle kohtuasjaga valesti ja sellega tuleb tegeleda. Võin öelda, et meie kohtus on 1-aastane eesmärk kohtunike vahel ammu kokku lepitud. Me üritamegi aastaga kohtuasja ära lahendada. Kui menetlus kestab üle aasta, tuleb kohtu esimees kohtunikult küsima, mis juhtunud on. See toimub praktikas kenasti. Suviste puhkuste perioodi kohta toon võrdluse arstidega. Ka kohus peab mõistma, et kui me oleme ühiskonna teenistuses, siis peame oma tööd niimoodi korraldama, et saaksime ootused täita, kuigi see ei pruugi igas situatsioonis mugav olla.

Palmiste: Tahaksin teha kaks märkust. Liivi Loide rääkis juba eeldustest. Kui me tahame ühtseid standardeid, siis peame vaatama ka eelduseid. Teatavasti ei ole Viru Maakohtus olnud kunagi kõik kohtunikukohad täidetud, lisaks on vähe olnud ka konsultante. Pean eesmärgid läbi rääkima üldkogul kolleegidega, kes on pikemat aega kohtus töötanud ja näevad seda asja võib-olla laiemalt kui mina. Teiseks tahtsin öelda, et kui tsiviil- ja väärteoasjade puhul suudab Viru Maakohus täita menetlusstandardis keskmisele menetlusajale seatud eesmärgi, siis kriminaalasjades, eriti üldmenetluse asjades, tuleb arvestada seda, et meil on suur probleem prokuröride ja kaitsjate hõivatusega. Seetõttu venivad tähtjad kohtunikust sõltumata.

Pikamäe: Oleme kõik ära kuulanud ja võtame selle teema kokku. Tundub, et nii KHN-i liikmed kui kohtu esimehed on üksmeelel, et juhtimises tuleb mingeid eesmärgi püstitada. Seda ei vaidlustanud mitte keegi. On positiivne, et KHN seda küsimust täna arutab. Palju on kritiseeritud seda, et kohtutega sõlmitakse ÜKP-sid, mida KHN-ile ei ole tutvustatud. Seega väärrib kindlasti esile tõstmist asjaolu, et menetlusstandardid on KHN-ile arutada antud. Kõlas küll murelikke noote, aga laias laastus keegi ülearu vastuseisu ei näidanud.

Minu isiklik arvamus on see, et eesmärkide seadmine on vajalik, aga see ei ole probleemitu. Esiteks olen kindlasti nõus sellega, mida ütles Kersti Kerstna-Vaks. Kui möödunud KHN-i istungil arutasime

kohtumenetluse standardit, mida peaksime arutama ka täiskogul, siis seal oli sätestatud, et menetluse peaks läbi viima mõistliku aja jooksul. Seda sama ütlevad ka kohtumenetluse seadused. Mõistlik aeg on see, mis määrab menetluse kestuse. Menetlusseadustikud sisustavad mõistlikku menetlusaega kolme kriteeriumi abil: asja keerukus ja mahukus, menetlusosalise tegevus, riigi tegevus. Neid kriteeriume kasutab ka Strasbourg'i kohus. Strasbourg'i kohus ei ole kunagi öelnud välja kalendripäevade arvu, kui kiiresti tuleb üht või teist kohtuasja menetleda. Kuna kohtuasjad on erinevad, siis ilmselt ei olegi see võimalik. Seetõttu on väga ambitsioonikas panna see kirja päevade arvuna. Ei ole sugugi kindel, kas see alati kõikide kohtuasjade jaoks ühtmoodi sobib. Üldisem probleem on kõik see, millest ma kohtunike täiskogu ettekandes rääkisin ehk igivana kvaliteedi-quantiteedi vastuolu. Taas kord mõõdame kvantitatiivseid näitajaid ja keskendume menetlusajale, aga kas kohtusüsteemil muid eesmärke ei ole?

Aavik: Kvaliteet on enesest mõistetav. Kvantitatiivsed eesmärgid peavad olema sellised, mis võimaldavad tagada kvaliteeti.

Pikamäe: Just, aga see võiks olla kusagil fikseeritud. Arvan, et kohtusüsteemi eesmärgid on laiemad, näiteks kohtumenetluse poolte võrdne rahulolu otsusega ja asjaolu, et otsust ei vaidlustata. Ka see väljendab kvaliteeti, et otsust võimalikult vähe edasikaebe korras tühistatakse. Seda kõike aga praegu arvesse ei võeta. Isegi kui jääda ainult statistilise menetlusstandardi juurde, nii nagu ta praegu kirjas on, tuleb aru saada, et see, kui kiiresti kohus asja lahendab, ei sõltu alati kohtust. Menetlusosaliste panus on väga suur. Näiteks kui prokuratuur ei suuda mõne kohtu üldmenetluse asjades tagada prokuröri pika aja vältel, siis on see paratamatu, et selle kohtu statistikas kajastub see negatiivse näitena. Ka neid põhjusi võiks siin siiski silmas pidada. Kokkuvõttes jään nende seisukohtade juurde, mida ma oma täiskogu ettekandes väljendasin. Teeb natuke kurvaks, et me käsitleme kohtusüsteemi nii üheülaliselt. Teiselt poolt peavad kohtud aga püsitama endale eesmärke. Kui kohtu esimehed on nende eesmärkidega nõus, siis kes saab selle vastu olla. Loodan, et täna kõlanud kriitilisi noote arvestatakse kokkulepete sõlmimisel.

Otsus: KHN-i liikmed võtavad informatsiooni teadmiseks ja avaldavad arvamust esimese ja teise astme kohtute ühtlustatud statistilise menetlusstandardi kohta.

Järgmine nõukoja korraline istung toimub 12. detsembril Riigikohtus.

Istungi lõpp 31.10.2014. a kell 14.45.

Priit Pikamäe
Juhataja

Angelika Sarapuu
Protokollija